

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika se řítí do smrtící spirály

**Národní zpráva české koalice
Social Watch za rok 2011**

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI
SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POKLADÍ

Redakce:
Tomáš Tožička

Grafická úprava:
Lukáš Silný

Vydavatel:

Ekumenická
Akademie
Praha

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel./fax: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

Vytisknuto na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

ISBN 978-80-87661-01-7

Obsah

2011 – Česká republika se řítí do smrtící spirály..... 5

Ilona Švihlíková – Ekonomika

Marcela Adamusová, Linda Sokačová – Genderová nerovnost

Halka Jaklová – Občanská společnost

Zuzana Uhde – Migrantky

Milan Štefanec – Životní prostředí

Tomáš Tožička – Editor

Rozsah a náklady daňových úniků v České republice a ve světě..... 13

Tomáš Tožička – Tax Justice Network

Nerovnost pohlaví přetrvává, Česko je na úrovni Botswany a Kyrgyzstánu 19

CO JE SOCIAL WATCH?..... 21

Nezaměstnanost na deseti procentech, vládní reformy podřezávající domácí ekonomiku, asociální a protirodinná politika, korupce v politice a odliv kapitálu z ekonomiky do daňových rájů, destrukce nástrojů ochrany životního prostředí, neschopnost médií relevantně informovat o dění doma i v zahraničí, malá spolupráce občanských aktivit na řešení krize – takový byl rok 2011 v České republice.

Ilona Švihlíková – Ekonomika

Marcela Adamusová, Linda Sokačová – Genderová nerovnost

Halka Jaklová – Občanská společnost

Zuzana Uhde – Migrantky

Milan Štefanec – Životní prostředí

Tomáš Tožička – Editor

Ekonomika

Ekonomický vývoj v České republice byl v roce 2011 ovlivněn vládní politikou fiskální konsolidace a návrhy zásadních reforem týkajících se veřejného sektoru.

Právě kvůli silné fiskální restrikci se propadá domácí poptávka. Zatímco v roce 2011 byl ještě zahraniční obchod schopen vykompenzovat propad ostatních složek HDP, na počátku roku 2012 (I. kvartál) již tomu tak nebylo. V roce 2011 vzrostl HDP o 1,7 % se zřetelným zpomalením v posledních dvou kvartálech. V prvním čtvrtletí 2012 se HDP již propadl do mínusu: –1 %.

Zároveň se zastavila konvergence ekonomiky ČR k průměru EU. ČR se také, na rozdíl od svých sousedů, stále ještě nedostala na úroveň před vypuknutím krize. Jak konstatují souhrnné analýzy ČSÚ, pokles vládní spotřeby byl srovnatelný s Řeckem, a to navzdory faktu, že zadluženost (jak vládní, tak komplexní) patří k nejnižším v Evropě. Stejně tak

silná je také reakce domácností, které omezují spotřebu jako v zemích s dluhovou krizí.

ČR pokračuje v modelu export-led growth (vnější růst), který je ovšem velmi rizikový pro svou závislost na vnějším ekonomickém prostředí, na které nemá ČR žádný vliv. Česká vláda zcela chybně interpretuje – a podceňuje – důležitost domácí poptávky, a to z důvodů základní neznalosti národních účtů. Poměr exportu na HDP (75 %) je vydáván za podíl, podobně tak u importu. Navzdory rétorické podpoře vnější orientovaného růstu jde vládní politika opačným směrem. Zcela kontraproduktivně působí rušení zastupitelských úřadů v perspektivních zemích Latinské Ameriky a Afriky, nedořešení kompetenčních sporů mezi Ministerstvem zahraničí a Ministerstvem průmyslu a obchodu, které brání efektivně používat nástroje ekonomické diplomacie. Závislost ČR na vývoji EU zůstává enormní (napojení na vnitřní trh EU okolo 80 %).

Obchodní bilance v r. 2011 byla sice kladná, ovšem nikoliv díky dynamice vývozu, ale kvůli ochabování dovozu, které reflektuje slabou domácí poptávku. Není to tedy žádný důvod k oslavám.¹ Navíc je potřeba uvést, že směnné relace (Vyjadřují vztah mezi pohybem vývozních a dovozních cen. Charakterizují efektivnost ekonomiky ve vztahu k zahraničí.) byly opět za rok 2011 záporné (ceny vývozu tedy rostly pomaleji než ceny dovozu). Je to bezesporu také proto, že páteční vývozní firmy ČR jsou pod zahraniční kontrolou, tj. jsou dcerami zahraničních matek a nemají vliv na konečnou cenu.

Fiskální konsolidace, na kterou se koncentruje vláda premiéra Nečase, má na ekonomiku velice negativní dopady. Je možno uvést několik „tendů“, které byly započaty právě v roce 2011 a se kterými se počítá do budoucna. Má podobu snižování sociálních výdajů a nárůstu nepřímých daní (DPH) s regresivním charakterem, který nejvíce postihuje ty nejchudší.

Vláda přitom nikterak nebere v úvahu dopady svých „úsporných“ opatření na ohrožené kategorie obyvatel, nebere v úvahu dopady na domácí poptávku a ignoruje dynamiku zahraničního vývoje. Stručně by bylo možno říci, že nemá žádnou ekonomickou vizi, mimo nepromyšlených škrtů.

Korupční odtoky a aféry dosahují nových vrcholů. Odhady se různí, ale většina z nich uvádí, že korupční odlivy dosahují až 100 mld. korun ročně. Zásadní aférou se v roce 2011 stal případ Mostecké uhelné, který otevřela švýcarská justice. Přestože český stát měl informace o kauze, 1,5 roku(!) ignoroval možnost získat 12 mld. korun. Navzdory deklarované špatné situaci došlo ke zrušení daně z dividend, což je výpadek cca 9 mld. korun.

1 ČSÚ: Komentář: Bude obchodní bilance pro HDP krabičkou poslední záchrany? Dostupné z: <http://czso.cz/csu/csu.nsf/informace/c021612analiza12.doc>

Vláda „řeší“ napjaté veřejné finance tím, že otvírá prostor pro privatizaci veřejných systémů. Na další roky se proto plánuje zavedení soukromého pilíře penzijního spoření (s dobrovolnou účastí) s vyvedením 3 % ze systému průběžného financování, což dále prohloubí deficit důchodového účtu (za rok 2011 rekordní – téměř 40 mld. korun). Podobně se jedná o posílení soukromých pracovních agentur, zavedení školného, zavedení nadstandardu do zdravotnictví apod.

Velkým problémem české společnosti se stávají exekuce, činnost lichvářů a všelijakých finančních zprostředkovatelů, o kterých neexistuje ani přesný přehled. Na tuto rozrůstající se chobotnici jsou napojeny právní kanceláře a další dluhová lobbisté. Podle údajů Centrální evidence exekucí jejich aktuální počet přesahuje 2,23 milionu!²

Registrovaná míra nezaměstnanosti dosáhla ve 4. čtvrtletí 2011 8,1 %.³ Je ovšem potřeba podotknout, že pracovníci nad 50 let čelí na pracovním trhu značné diskriminaci a jako „řešení“ volí odchod do předčasného důchodu. V roce 2011 tak odešlo do předčasného důchodu přes 86 000 občanů, celkem je v předčasném důchodu ¼ všech starobních důchodců. Výdaje na podporu nezaměstnanosti jsou tímto způsobem přenášeny do důchodového účtu.⁴ Jeho deficit se pak prezentuje jako další argument pro přechod na soukromý fondový systém.

Schodek rozpočtu za rok 2011 dosáhl 142,8 mld. korun (v metodice ESA 95 124,2 mld. – rozdíl je dán zohledněním čerpání z fondů EU).⁵ Rozpočet

2 <https://live.ceecr.cz/main.php>

3 <http://czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020312.doc>

4 Opálka, M.: Kde hledat příčiny propadu na důchodovém účtu? Britské listy, 22. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/62413.html>

5 MFČR: Výsledky pokladního plnění za rok 2011. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_ministerstva_68053.html?year=2012

na rok 2012 měl podobně nerealistickou podobu jako v roce 2008, kdy se Ministerstvo financí „spletlo“ v odhadu růstu ekonomiky o rekordních 9 procentních bodů. Zcela nerealisticky byl do odhadů ekonomického vývoje zakomponován významný růst domácí poptávky a kladné směnné relace.

Proto již na počátku roku 2012 byla oznámena „stabilizační opatření“ na další roky. Ty mají zahrnovat tak drastické kroky jako zmrazení penzí (v roce 2013 téměř 12 mld., v roce 2014 až 24 mld.), zvýšení DPH na 20 % (s výjimkou u knih a léků), zrušení porodného či doplatku na bydlení. Návrhy počítají i s dočasným(!) obnovením progresu u daně z příjmů právnických osob. Kombinace nárůstu DPH na 20 %, což je v kontextu EU u potravin extrémní, nárůstu doplatek za léky a zdravotní péče (poplatky za pobyt v nemocnici) spolu se zrušením doplatku za bydlení a zmrazením valorizace penzí nejspíše zasáhnou seniory, které tato opatření uvrhnou do chudoby a bezdomovectví.

Je evidentní, že hospodářský vývoj se vládě zcela vymkl z rukou. Od počátku se její program omezoval jen na bezduché škrtání bez jakékoliv rozvojové vize. ČR za vedení pravicových stran nastoupila cestu k totální destrukci veřejného sektoru a k smrtící spirále, jako můžeme pozorovat v Řecku. Tupé škrtý se zcela míjejí účinkem, ekonomika se propadá stále hlouběji a podíl dluhů na HDP se dále zvyšuje.

Legislativní regulace občanských sdružení

Od 1. ledna 2011 začala platit novela zákona o obecně prospěšných společnostech, která zavedla změny směřující k větší transparentnosti a lepšímu hospodaření těchto společností – např. nové povinnosti související se zveřejňováním výroční zprávy a dalších dokumentů ve sbírce listin

nebo zavedení přímé odpovědnosti členů orgánů (správní rady a ředitele) za škodu vzniklou špatným hospodařením.

V průběhu roku 2011 obnovila svoji činnost otevřená pracovní skupina zástupců neziskových organizací, a to především síťových, která si stanovila za cíl podílet se na dosažení konsensu v neziskovém sektoru v otázkách legislativy pro NNO. Výstupy vzniklé pracovní skupiny by měly být následně prosazovány v legislativním procesu. Aktuálními projednávanými tématy jsou: vize neziskového sektoru, veřejný rejstřík právnických osob a zápis veřejné prospěšnosti do něj, ekonomické a finanční aspekty činnosti NNO a dobrovolnictví.

Ustavení pracovní skupiny bylo reakcí na aktuální projednávání nového občanského zákoníku (OZ) v parlamentu a potřeby neziskového sektoru zasáhnout do jeho podoby v otázkách, které se neziskových organizací týkají. Především se jednalo o spornou část OZ upravující tzv. status veřejné prospěšnosti a případné výhody a povinnosti na něj navázané. Tato problematika hýbe neziskovým sektorem již několik let a zatím zůstává po legislativní stránce nedořešena. V novém OZ je veřejná prospěšnost upravena obecně a předpokládá návazné zákonodárství (např. rejstříkový zákon). Některé organizace se obávají, že udělování, resp. odebrání statusu tzv. veřejné prospěšnosti, z něhož bude vyplývat přístup ke grantům, bude používán opresivně, proti organizacím, které nejsou konformní s vládoucí politickou garniturou.

Kromě této problematiky nový občanský zákoník vnáší do oblasti neziskového sektoru nové právní formy tzv. spolků, které mají nahradit občanská sdružení, dále ústavů a sociálních družstev a pobočných spolků. Ruší také možnost nově zakládat obecně prospěšné společnosti. Jde tedy

o zásadní změny v neziskovém sektoru, které začnou platit od roku 2014.

Existuje zde také Koncepce rozvoje neziskového sektoru na období 2009–2013, která byla schválena vládou v r. 2009 a na jejíž tvorbě se podílely státní správa i neziskový sektor. Většina z jejích cílů (jako např. nastavení partnerství mezi státní správou a neziskovým sektorem, zlepšení dotačních systémů nebo novelizace zákona o veřejných sbírkách) se však nenaplní.

Institucionální zabezpečení a podpora politiky rovných příležitostí

V roce 2011 došlo k řadě změn v oblasti institucionálního zabezpečení rovných příležitostí žen a mužů. Bohužel nelze říci, že se jedná o změny k lepšímu. Z politiky rovných příležitostí se v ČR stává ještě marginalizovanější téma než dříve, o které vláda nejeví zájem a které je politikou reprezentací i médií často prezentováno jako nepřipustná „diktatura úředníků z Bruselu“. Od voleb v květnu 2010 a po celý rok 2011 nebyla obnovena činnost Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů,⁶ koncem roku bylo rozhodnuto o jejím přesunu z Úřadu vlády na MPSV. Bez řádného zdůvodnění byla odvolána vedoucí Oddělení pro rovnost žen a mužů Mgr. Pavla Špondrová, zaměstnanecký aparát byl eliminován na pouhé 2 osoby. V sekcích lidských práv a rovných příležitostí důležité posty obsadili lidé s velmi konzervativním zaměřením, kteří se v problematice neorientují.⁷

6 Činnost Rady byla obnovena až v únoru 2012.

7 To se projevilo např. při schvalování Národního akčního plánu pro boj proti domácímu násilí koncem roku 2010. S Výborem pro prevenci domácího násilí jednal poradce premiéra pro lidská práva Roman Joch. V jeho stanovisku k Národnímu akčnímu plánu prevence domácího násilí se projevuje nejen to, že se v problematice nevyzná, ale i to, že k němu přistupuje ideologicky. Jochovy výtky k plánu byly podloženy pouze jeho osobním přesvědčením. Stanovisko obsahovalo

Samo za sebe hovoří, že „Aktualizovaná opatření Priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže“⁸ pro rok 2011 byla vládou schválena až koncem října 2011. Ačkoli podkladová zpráva pro vypracování „Priorit“ je zpracována kvalitně a poskytuje dostatek relevantních informací, samotné „Priority“ jsou velice obecným a vágním dokumentem, který zcela rezignuje na návrhy možných opatření a konkrétních kroků.

Odmítavému přístupu státu odpovídá i grantová politika v této oblasti. Výzev zaměřených na rovné příležitosti žen a mužů je vypisováno málo a jsou zaměřeny téměř výlučně na sladování. V poslední výzvě v rámci OP LZZ zaměřené na RP pak navzdory mnohaletým zkušenostem a expertize neuspěla žádná ze zavedených genderových NNO, uspěly naopak soukromé subjekty, které se problematikou nikdy dříve nezabývaly, jejichž činnost s ní nesouvisí a které často vznikly až těsně před vypsáním této výzvy. Vzhledem k uvedenému kontextu toto nelze považovat za pouhou náhodu.

Reformy a postavení žen v České republice

Rok 2011 byl dalším rokem příprav a realizace neoliberálních reforem v sociální a pracovně-právní oblasti, které byly po protestech opozice i řady občanských organizací schváleny vládní koalicí složenou převážně z pravicových stran (ODS, TOP 09) a středovou stranou (VV). Tento blok změn byl veřejnosti předložen pod souhrnným názvem sociální reforma. Jde o komplexní úpravu pojistných i nepojistných sociálních

jediný statistický údaj – 40krát vyšší pravděpodobnost výskytu domácího násilí u nesezdaných párů, ovšem bez uvedení zdroje. Na základě toho Joch navrhl čistě ideologické řešení: podporu a respekt k manželské rodině. Domácí násilí se přitom prokazatelně děje i v manželských rodinách.

8 Dokument, který se každoročně reviduje a má určovat celkovou koncepci prosazování rovnosti žen a mužů v ČR.

dávek týkajících se rodičů, handicapovaných a nízkopříjmových skupin, zároveň sem spadají i změny výplaty dávek v nezaměstnanosti a změny týkající se postavení nezaměstnaných.

Tyto úpravy jsou dále doprovázeny změnami zákoníku práce, kdy velká část z nich oslabuje postavení zaměstnanců (např. změny v propáčení přesčasů, které mohou být již součástí podepsané pracovní smlouvy atd.). V zákoníku práce se postavení žen na rodičovské dovolené či žen s malými dětmi nejvíce dotknou změny ve využívání dohod o provedení práce, kde je nově povinnost hradit i sociální a zdravotní pojištění, což může negativně ovlivnit dostupnost brigádnické či nepravidelné práce pro tuto skupinu.

Problémy může přinést i změna v pojetí veřejné služby, která se od 1. ledna 2012 nově týká i nezaměstnaných, kteří pobírají dávku v nezaměstnanosti déle než dva měsíce. Jedná se až o 20 hodin týdně, které budou podmínkou pro vyplácení podpory v nezaměstnanosti. Pokud dojde k odmítnutí těchto prací, bude daný uchazeč o zaměstnání vyřazen z evidence úřadu práce. Jde o zásadní omezování sociálních a lidských práv a také se zde otevírá otázka, jak budou moci zajišťovat péči o děti osoby, které jsou nezaměstnané z důvodu diskriminace péče o malé děti, která je v ČR poměrně častá, či z důvodu nedostatečných kapacit veřejných zařízení péče o děti.

V oblasti rodičovské dovolené dochází ke změně celkové částky, kterou mohou rodiče formou rodičovského příspěvku vyčerpat. Nově jde o částku 220 000 Kč, což znamená zkrácení nejčastěji využívané tříleté délky o 16 000 Kč za celkovou dobu trvání pobírání tohoto příspěvku. Novelizace také zakazuje souběh čerpání rodičovského příspěvku a příspěvku na péči pro rodiče handicapovaných dětí, což přináší významné zhoršení

ekonomické situace těchto rodin, a především žen, které nejčastěji zůstávají na plný úvazek v domácnosti. V jedné z petic týkajících se tohoto problému se píše: „Od 1. 1. 2012 byl sociální reformou zrušen prodloužený rodičovský příspěvek. Ten byl odebrán rodinám, kde bylo dítě posouzené jako dlouhodobě zdravotně postižené. Místo rodičovského příspěvku zůstává pouze příspěvek na péči. Bohužel nastavení příspěvku na péči vůbec nepočítá s dětmi, které mají intermitentní, chronické či jiné podobné onemocnění. Jedná se o děti, které chodí, mluví, psychicky i fyzicky jsou na úrovni svých vrstevníků. Přesto potřebují individuální nepřetržitou péči. Rodiče jsou s nimi často i několik měsíců v nemocnici, děti nesmí do kolektivu z důvodu rizika infekce, která by je mohla ohrozit na životě. Vzhledem k tomu, že zároveň došlo i k navýšení poplatku v nemocnici a vlivem zvýšení DPH se zvedly i ceny léků, je finanční situace rodin s těmito dětmi často kritická.“⁹

Některé změny jsou ve výplatě rodičovského příspěvku pozitivní, jde např. o zrušení limitu na návštěvu mateřských škol u dětí nad tři roky při současném pobírání rodičovského příspěvku, což výrazně pozitivně ovlivňuje možnost participace žen a pečujících osob na trhu práce. Nicméně zásadním problémem stále zůstává nedostatečná finanční i institucionální podpora veřejných zařízení péče o děti a zvyšování negativní flexibility na trhu práce, které je v rozporu s možnostmi pro sladování rodinného a pracovního života a sociálním zabezpečením rodin. Vedle toho se ekonomické a sociální postavení rodin komplikuje kvůli zvýšení DPH – rostou ceny potravin či hygienických potřeb a léků, které tvoří velkou část rozpočtů rodin s předškolními dětmi.

⁹ <http://www.petice24.com/forum/23990>

V reakci na ekonomickou krizi byla v ČR zavedena řada legislativních opatření, která zpřísňují podmínky k získání a prodloužení pracovních povolení, povolení k pobytu a povolení ke sloučení rodiny. Celkově lze říci, že strategie české migrační politiky je restriktivní, směřuje k větší kontrole a represii cizinců a cizinek, nikoli ke kontrole dodržování jejich práv, včetně pracovních práv. Patrná je také snaha omezit případy slučování rodiny, které vedou k trvalému usazení cizinců a jejich rodin v ČR. Došlo ke zpřísnění podmínek pro získání povolení k pobytu za účelem podnikání. Zpřísnily se také požadavky na zdravotní pojištění, které cizince a cizinky, již nemají nárok na veřejné pojištění, zatěžuje vysokými finančními náklady. Pracovní povolení je nyní možné prodloužit pouze na 6 měsíců, a to pouze v případě, že pracovní místo není možné obsadit registrovanými nezaměstnanými. K největšímu zpřísnění došlo ve vztahu k migrantům a migrantkám na nekvalifikovaných pracovních pozicích, tedy skupině, která se často ocitá ve zranitelném postavení vůči zaměstnavateli. Od ledna 2012 došlo také ke zvýšení pokuty za práci na černo pro zaměstnance až do výše 100 tisíc Kč.

Životní prostředí

Zásadní změny se odehrály také v oblasti politiky ochrany životního prostředí a možnosti veřejné účasti občanů a jejich sdružení na rozhodovacích procesech tohoto tématu se týkajících. Ministerstvo pro místní rozvoj předložilo novelu stavebního zákona, který výrazně omezoval možnost občanských sdružení účastnit se povolovacích procesů (a to nejen na výstavbu velkých průmyslových projektů a výstavbu infrastruktury). Návrh novely zákona z určitých fází povolovacích procesů vylučoval občanská sdružení vůbec a ome-

zoval pravomoci místních samospráv i vlastníků sousedních pozemků. Reakcí na tento ministerský návrh bylo zformování široké koalice environmentálních organizací, občanských iniciativ i místních samospráv, která požadovala nejen zachování a rozšíření možnosti veřejnosti ovlivňovat rozhodovací procesy, ale také požadovala omezit pravomoci tzv. autorizovaných inspektorů, kteří se v posledních letech stali symbolem privatizace veřejné správy (obdobně jako exekutoři) a způsobem, jak obcházet připomínky veřejnosti a vlastníků pozemků a legalizovat ilegální výstavbu. Za podpory úřadu veřejného ochránce práv i části veřejnosti se povedlo neformální koalici občanských iniciativ v návrhu zákona, který projednával Parlament ČR, účast veřejnosti zachovat. O konečné podobě zákona ale bude parlament hlasovat v druhé polovině roku 2012.¹⁰

V systematické destrukci politiky ochrany životního prostředí také pokračovalo české Ministerstvo životního prostředí, jehož novým šéfem se stal představitel ODS, který nahradil svého stranického kolegu, jenž rezignoval po odhalení korupční kauzy, v níž šlo o vyvádění peněz ze Státního fondu životního prostředí do stranické pokladny ODS. Nový ministr životního prostředí v minulosti jako významný představitel nyní vládní strany ODS proslul svým projevem na stranickém kongresu: „I my musíme do Evropy vrátit kapitalismus. Musíme zajistit, že to nebude Brusel, občanská sdružení, sebechytřejší vlády, odbory, občanská sdružení či ekoteristé, kteří budou rozhodovat o tom, jakým životním stylem budou Evropané žít“.¹¹

V logice tohoto výroku pokračovala restrukturalizace Ministerstva životního prostředí i jeho faktická politika. Od parlamentních voleb v roce

¹⁰ <http://www.zelenykruh.cz/cz/tiskove-zpravy/omezeni-ucasti-verejnosti-ve-stavebnich-rizenich-by-obralo-o-prava-tisice-lidi-rocne/>

¹¹ http://www.lidovky.cz/chalupa-hovoril-drive-o-ekoteristech-ted-povede-zelene-ministerstvo-13v-1n_domov.asp?c=A110110_175558_in_domov_an

2010 do konce roku 2011 bylo z ministerstva propuštěno 214 odborníků a další stovky z České inspekce životního prostředí, Státního fondu životního prostředí, národních parků a chráněných krajinných oblastí. Rušeny byly veřejné služby pro turisty v národních parcích, omezováno monitorování smogu či hladin řek. Oproti tomu ministr Chalupa vytvořil nový odbor marketingu a personálně i finančně posílil PR ministerstva.¹² Ministerstvo životního prostředí nevydalo prováděcí vyhlášku k zákonu, která by učinila přítrž tři roky trvajícimu svévolnému kácení stromových alejí podél komunikací bez povolení, bez souhlasu veřejnosti a také bez náhradní výsadby. Ministerstvo životního prostředí také nejenže nerozšířilo území Národního parku Šumava, které má nejvyšší stupeň ochrany, naopak ministr prosazuje jeho razantní zúžení. To vedlo mj. i k masovému kácení stromů v nejceněnějších částech tohoto národního parku, kterému environmentální organizace a je podporující část veřejnosti čelily akcí nenásilné občanské neposlušnosti – blokádou kácení stromů. Přestože nezákonnost kácení dřevin konstatoval ve svém šetření i úřad Veřejného ochránce práv,¹³ proti blokujícím občanům tvrdě zakročila Policie ČR. Nezákonnost jejího zákroku poté konstatoval ve svém rozsudku i krajský soud. Ministerstvem jmenované vedení Národního parku Šumava pak chystá další změny v národním parku, které otvírají cenná přírodní území různým developerským projektům a směřují cíleně k tomu, že by dané území bylo vyškrtáno ze světového seznamu národních parků.¹⁴

12 <http://www.zelenykruh.cz/cz/tiskove-zpravy/rozklad-statni-ochrany-prirody-vstoupil/>
<http://www.zelenykruh.cz/cz/tiskove-zpravy/chalupa-skrta-verejne-sluzby-a-penize-dava-do-marketingu/>

13 <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2012/lonske-kaceni-na-sumave-bylo-nelegalni-urady-sve-chyby-nenapravily/>

14 http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/sumava-uz-mozna-nebude-narodnim-parkem-usnadni-to-boj-proti-kurovci--1091483

Dalším vládním krokem v oblasti ochrany životního prostředí byla snaha o zvýšení hlukových limitů prostřednictvím novely zákona. Ta byla sice po protestech veřejnosti stažena,¹⁵ ale fakticky realizována vydáním nového metodického pokynu ministerstva zdravotnictví, které zmírnilo podmínky udělování výjimek z překračování hlukových limitů, a to na úkor zdraví lidí žijících v blízkosti komunikací, průmyslových objektů apod.¹⁶

Vládním rozhodnutím také byly převážně velkým průmyslovým a energetickým společnostem zdarma rozdány emisní povolenky v hodnotě 47,5 miliard Kč (do roku 2020), čímž byl stát připsán o významné prostředky na státní environmentální i sociální opatření, stejně jako tím byl omezen regulační efekt emisních povolenek.¹⁷

V roce 2011 probíhaly i diskuse o změně poplatků za znečišťování ovzduší. Úspěch si v tomto souboji připsala průmyslová lobby, kterou zastupoval mj. i bývalý premiér ČR za ODS (Mirek Topolánek), nyní šéf lobbistické skupiny Teplárenské sdružení. Největší znečišťovatelé ovzduší v ČR, mezi nimiž je například ArcelorMittal nebo hnědouhelná elektrárna Pruněřov, si skrze „své“ poslance (jak z vládních, tak opozičních řad) v roce 2012 prosadili výjimky z poplatků za znečišťování ovzduší a nebudou za poškozování životního prostředí i zdraví obyvatel platit nic.¹⁸

15 <http://denikreferendum.cz/clanek/10513-odpor-verejnosti-proti-zvyseni-limitu-hluku-byl-uspesny>

16 <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/spor-o-hlukove-limity-ustupek-vlady-nebo-podvod>

17 <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/energetici-dostanou-povolenky-zdarma-podle-aktivistu-stat-prijde-o-desitky-miliard>

18 http://zpravy.idnes.cz/topolaneck-chvali-poslance-kteri-zrusili-poplatky-za-znecistenio-vzduši-1qd/-domaci.aspx?c=A120216_101759_domaci_kop

Společenská změna

Kvůli nepokryté korupci politických elit, která prorůstá od komunální sféry přes kraje až do nejvyšších vrstev, roste nespokojenost občanů se stávajícím systémem. Patrné je to i na mainstreamových médiích, která byla dosud velmi konzervativní a jen málo měla zájem na hlubší kritice vedoucí k systémovým změnám. Pomalu se i v nich začíná objevovat systémová kritika, ovšem stále ještě chybí schopnost pracovat s nezávislými a ověřenými zdroji a vyvozovat relevantní závěry.

Korupce politických elit řízená nejbohatšími představiteli průmyslu a bankovníctví a doprovázená reálnou nezaměstnaností na úrovni 10 %¹⁹ i pauperizací nejhudších a středních vrstev zavdává důvod k nespokojenosti obyvatel. Reakce občanských aktivit jsou různé, od pokusů o konstruktivní diskusi s politickými stranami až po demonstrace. Nadále však zůstávají velmi roztržité, a tak reálně nehrají v politickém diskursu žádnou významnější roli.

Významným faktorem zůstává rozdělování společnosti, a to především v nižších a středních vrstvách společnosti. Ačkoli sociální výdaje jsou jen zlomkem v porovnání s korupcí či úniky do daňových rájů a podíl nezaměstnaných či sociálně vyloučených na současné krizi je nulový, přesto útoky směřují především proti nim. Často je to doprovázeno protirasovou rétorikou. Naopak kritika politických a ekonomických špiček, které mají na krizi zásadní podíl, zůstává minimální.

Nebezpečím je také moralizování, které se projevuje opakováním starého klišé: „Příčinou krize je morální bída.“ Toto heslo je slyšet především

od mocných a majetných k lidem v podřízeném postavení a v sociální nouzi. Pokud jde o morální bídu, pak stejně jako v době, kdy byla tato fráze poprvé vyřčena, jde především o nedostatek morálky a etiky v podnikání, politice a informování – tedy na straně těch, kteří o morálce mluví.

Politické strany, a to i ty tzv. levicové v současné opozici, dosud také nepředstavily žádné konstruktivní návrhy realistického dialogu s občany. Naděje na to, že se současná nebo příští vláda pokusí demokratizovat společnost, otevřít její instituce k větší participaci občanů a půjde směrem k zajištění důstojného života pro všechny obyvatele země, není zatím realistická. Vliv kapitálu na média a politiku směrem k omezování lidských práv zůstává zatím příliš silný.

¹⁹ Součet „aktivních“ i tzv. „neaktivních“ nezaměstnaných dle statistik počítaných podle ILO – Online na ČSÚ: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020312.doc>

Rozsah a náklady daňových úniků v České republice a ve světě

V daňových rájích kvůli nelegálním daňovým únikům mizí z České republiky na 140 miliard korun. Nejméně dalších padesát miliard odtéká bez zdanění kvůli tomu, že se 1 300 českých firem vyhýbá placení daní s využitím daňových rájů a off-shorových center. Stát tak přichází o 40 miliard korun ročně na daních a společně s tím, že tyto peníze nevratně mizí z české ekonomiky, tak ztrácíme desítky tisíc pracovních míst.

Tomáš Tožička – Tax Justice Network

Daňové ráje a off-shorová centra jsou v současnosti jednou ze zásadních překážek rozvoje. A to jak na úrovni mezinárodní, tak i na úrovni České republiky. Ta podle údajů německých expertů Jense Martense a Wolfganga Obenlanda, zveřejněných ve studii UmSteuern¹, patří mezi země s největším odlivem kapitálu. A to nikoli podle počtu obyvatel, ale v absolutních číslech! Mezi lety 2000–2008 mizelo z České republiky průměrně 140 miliard korun, aniž by byly zdaněny. Podle střízlivých odhadů jsme tak přicházeli o 30 miliard ročně na daních (ne všechny aktivity by se konaly, kdyby nebylo možné podvádět na daních). Navíc ovšem musíme počítat se ztrátou multiplikačního efektu peněz, které byly odvedeny z ekonomiky, aniž by se dále podílely na vytváření dalších hodnot, a navíc odváděním spotřební daně min. ve výši 10 miliard korun. Kompenzo-

váním těchto ztrát bychom získali dostatečné finanční prostředky např. na rozvoj chudých oblastí. Obecně lze říci, že tím ekonomika přichází minimálně o 60 tisíc pracovních míst, což by současnou nezaměstnanost snížilo přibližně o 17 %.

Přesto ministr Kalousek tvrdí: „Nemyslím si, jakoliv to nemíním podceňovat, že daňové úniky do daňových rájů jsou dominantním problémem pro výběr daní v České republice.“²

Výpočet a mezinárodní dopady³

První systematický průzkum ilegálních finančních toků z rozvojových zemí a přechodových ekonomik provedla ve Washingtonu, D. C. sídlící nevládní organizace Global Financial Integrity (GFI). Ekonom GFI Dev Kar a jeho kolegové analyzovali platební bilance zemí na základě následujících

¹ Jens Martens a Wolfgang Obenland: UmSteuern – Folgen von Kapitalflucht und Steuerhinterziehung für die Länder des Südens – und was dagegen zu tun ist; Misereor; Aachen/Bonn/Osnabrück, červen 2011; Online na: http://www.misereor.de/fileadmin/redaktion/Report%20UmSteuern_06-2011.pdf

² 5. 8. 2012 Vládu úniky do daňových rájů netrápí! <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/z-domova/vladu-uniky-do-danovych-raj-u-netrapi/>

³ Viz pozn. 1. kap. 4. Překlad Karolína Silná

dvou metod, které vyvinula Světová banka, respektive Mezinárodní měnový fond:

„Zbytková metoda“ Světové banky (World Bank Residual Method) vychází z toho, že ilegální finanční toky (IFF) z jedné země lze spočítat tak, že od součtu kapitálových toků v platební bilanci (změna zahraničního zadlužení (**Δ Debt**) včetně zahraničních čistých přímých investic (**FDI netto**) je odečten součet salda běžného účtu (**CA**) a změny devizních rezerv (**Δ FER**). Odpovídající vzorec je následující:

$$\text{IFF} = (\Delta \text{ Debt} + \text{FDI netto}) - (\text{CA} + \Delta \text{ FER})$$

Dalším nástrojem je model výpočtu falšovaných dovozních a exportních cen na základě **Direction of Trade Statistics (DOTS)** Mezinárodního měnového fondu. Pomocí DOTS lze srovnávat obchodní toky mezi dvěma zeměmi. Jestliže se liší finanční objem exportů ze země A do země B od nahlášeného rozsahu importů do země B ze země A (při zohlednění dalších faktorů jako náklady na dopravu, pojištění atd.), byly ceny očividně nesprávně deklarovány a výpočty zfalšovány.

Kombinací těchto dvou modelů výpočtu mohla GFI určit přibližnou hodnotu rozsahu přehra-

ničních nelegálních finančních toků. Výsledek: v průměru let 2000 až 2008 ztratily kvůli ilegálním finančním transakcím ekonomiky Jihu podle konzervativních odhadů ročně 725 miliard amerických dolarů. Finanční toky se v tomto období soustavně zvětšovaly. V roce 2008 dosáhly 1 260 miliard USD – a byly tak více jak desetkrát vyšší než oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance, ODA) v téže roce (122 miliard USD). Pro rok 2009 počítá GFI s ilegálními finančními toky v řádu 1 300 miliard USD.

Země, která v absolutních číslech vykazuje zcela nejvyšší ztráty kvůli nelegálnímu odtékání kapitálu, je Čína. V letech 2000–2008 ztratila v průměru 241 miliard USD za rok, v roce 2008 byla výše ilegálních finančních toků 344 miliard USD. Na následujících příčkách se umístily Rusko, Mexiko, Saúdská Arábie a Malajsie (srovnání viz tabulka).

Průměrně 55 procent ilegálních finančních toků se týká nesprávně deklarovaných dovozních a vývozních cen, tendence je klesající. U zbylých 45 procent je příčinou zpronevěra veřejných peněz, korupce, daňové podvody a další. Podíl v minulých letech stoupl.

Země s nejvyššími ilegálními finančními toky 2000–2008

Pořadí	Země	Ilegální finanční toky*	Pořadí	Země	Ilegální finanční toky*
1	Čínská lid. rep.	241,777	11	Kazachstán	14,001
2	Rusko	47,478	12	Filipíny	12,142
3	Mexiko	46,239	13	Polsko	11,832
4	Saúdská Arábie	33,501	14	Indonésie	11,608
5	Malajsie	32,369	15	Indie	11,569
6	Spojené arab. emiráty	30,655	16	Argentina	10,019
7	Kuvajt	26,907	17	Ukrajina	9,151
8	Venezuela	17,455	18	Turecko	8,539
9	Katar	15,298	19	Chile	7,775
10	Nigérie	14,489	20	Česká republika	7,335

* ročně, průměr 2000–2008, miliardy USD

Pořadí	Země	Ilegální finanční toky*	Pořadí	Země	Ilegální finanční toky*
21	Egypt	6,357	36	Ázerbájdžán	2,298
22	Jihoafrická rep.	6,092	37	Trinidad a Tobago	2,236
23	Írán	5,279	38	Bulharsko	2,176
24	Thajsko	5,140	39	Chorvatsko	2,143
25	Slovinsko	4,494	40	Omán	2,110
26	Kostarika	4,359	41	Kolumbie	2,076
27	Panama	3,940	42	Angola	2,030
28	Rumunsko	3,678	43	Kypr	2,028
29	Bělorusko	3,558	44	Izrael	1,689
30	Brunej	3,488	45	Estonsko	1,670
31	Sýrie	3,372	46	Bangladéš	1,581
32	Lotyšsko	2,876	47	Ekvádor	1,545
33	Honduras	2,828	48	Dominikánská rep.	1,517
34	Aruba	2,725	49	Slovensko	1,362
35	Brazílie	2,614	50	Guatemala	1,354
* ročně, průměr 2000–2008, miliardy USD					

GFI zdůrazňuje, že se v případě těchto čísel jedná o konzervativní odhady a skutečný rozsah ilegálních finančních toků ze zemí Jihu je zřejmě větší. V oficiálních obchodních statistikách se například neobjevuje obchod s drogami, pašování zbraní a všechny další formy nadnárodní stínové ekonomiky – tedy ani ve výpočtech GFI. **Direction of Trade Statistics** Mezinárodního měnového fondu kromě toho nezohledňují obchod se službami. Taktéž se nezohledňuje falšování dovozních a vývozních cen na společných fakturách („same-invoice faking“).

GFI odhadla pro africké země, jaký rozsah mají ilegální finanční toky, když se navíc zohlední některé tyto faktory. Výsledek je alarmující: v období 1970–2008 ztratil africký kontinent v ilegálních finančních transferech do zahraničí přibližně 1,8 bilionů USD. To je několiknásobně vyšší částka, než co kdy Afrika obdržela v rámci oficiální rozvojové pomoci.

Vyhýbání se daním

Kromě daňových úniků (tax evasion) a tedy aktivit, které jsou nelegální ve většině zemí světa Českou republiku nevyjímaje, existuje ještě legální vyhýbání se daním (tax dodging), které je podporováno českou vládou odmítající jakékoli kroky směřující k omezení daňového dumpingu alespoň v Evropské unii.⁴

Podle zpráv serveru cekia.cz ze 14. února 2012 počet českých firem, které přenesly své sídlo do destinací považovaných za daňové ráje, ke konci roku 2011 přesáhl 11 750 a meziročně se zvýšil o 2,87 % (328). V roce 2010 do daňového ráje přesídlilo 281 tuzemských společností, tedy o 14 % méně než v roce 2011. Celkový počet společností, které ovládají vlastníci sídlící v některé ze zemí považovaných za daňové ráje či

4 29. 11. 2011 Kalousek: Harmonizace nepřímých daní je prospěšná, přímých ne: http://www.financninoviny.cz/tema/zpravy/kalousek-harmonizace-nepri-myh-dani-je-pros-pes-na-primych-ne/721444&id_seznam=6244

off-shore centra, přitom zdaleka není kompletní. „V naší databázi sledujeme pouze veřejně dostupné informace,“ říká k datům analytička Čekie Petra Štěpánová.⁵

Odhady ze ztrát způsobených vyhýbáním se daním se liší a podle expertů se jedná o padesát až osmdesát miliard nezdaněných korun. V případě zdanění a multiplikačního efektu peněz udržených v české ekonomice můžeme realisticky počítat s deseti miliardami daňových příjmů a nárůstem zaměstnanosti o dalších deset tisíc pracovních míst.

Příkladem takového podnikání je Zdeněk Frolík a jeho firma Linet, která přesunula své sídlo do Nizozemska, které je off-shore centrem, tedy jakýmsi měkkým daňovým rájem. Frolík se nějakou dobu angažoval jako bojovník za fiskální stabilitu země. Korporátní daně jsou sice na vyšší úrovni než u nás, ale daňové výjimky poskytují kreativním duchům nepřeberné množství transakcí, jak daně legálně eliminovat na minimum. Především jsou tu nulové sazby na daně z kapitálových příjmů a z intelektuálního vlastnictví. Vzhledem k tomu, že s Nizozemskem máme podepsány dohody o dvojím zdanění, pokud Frolík nezaplatí ani euro z příjmů z české továrny, nemůžeme tyto příjmy zdanit ani u nás. Kromě nezdaněných příjmů z dividend a akcií se zde otevírá ještě šikovná klička s duševním vlastnictvím využívaná firmou IKEA. Pan Frolík může např. požadovat od české továrny poplatky za použití firemního loga, a to ve výši až desítek milionů ročně. Tím sníží daňový základ firmy v ČR, a přitom sám tyto peníze v Holandsku zcela legálně dostane, aniž by zaplatil jediný eurocent – bankovní poplatky samozřejmě zaplatí česká továrna.

Bohužel česká média si většinou nebyla schopna zjistit, jak se Frolík a další vyhýbají placení daní a jen naivně opakovala propracované Frolíkovo PR o odchodu za stabilním prostředím.

Prostřednictvím více či méně složitých řetězců firem v zahraničí dnes například Petr Kellner vlastní svůj podíl v České pojišťovně, Zdeněk Bakala v těžební společnosti OKD, Karel Komárek v Moravských naftových dolech nebo Ivo Lukačovič v portálu Seznam.cz a developer Dušan Kunovský v realitní společnosti Central Group. Ministr průmyslu a obchodu Martin Kuba to správně zhodnotil: „Považuji za nefér, že nám podnikatelé radí, jak zlepšovat podnikatelské prostředí v Česku. Přitom ti samí lidé vydělali miliardy na přesunu peněz do daňových rájů.“⁶ Přesto, že daňové zatížení firem klesá, počet firem přesouvajících své administrativní sídlo do daňových rájů roste. Není proto divu, že za rok 2011 vybral stát na dani z příjmu podnikatelů o 62 % méně než rok předtím a pokleslo i inkaso daně z příjmu právnických osob. Daňový výnos tak byl tažen především rostoucími příjmy z DPH a z daní z příjmu zaměstnanců...⁷

Problém daňových úniků a vyhýbání se daním není hrožebou ani poctivým podnikatelům. Ti si uvědomují, že formální odchod velkých firem a jejich majitelů do daňových rájů znamená, že se přestávají podílet na správě země. Nepřispívají na udržování infrastruktury, kterou využívají, ani na chod správních, bezpečnostních a soudních složek, které by umožnily lepší podnikatelské prostředí. Navíc jejich anonymně uložené prostředky mohou být snadno využívány ke ko-

5 2. 3. 2012 Jaké jsou nejoblíbenější daňové ráje, kde mizí české firmy: <http://ekonom.ihned.cz/c1-54903190-pryc-z-ceska-kdo-muzes>

6 21. 3. 2012 Čeští miliardáři přesouvají firmy do ciziny: http://byznys.lidovky.cz/cesti-miliardari-presouvaji-zisky-do-ciziny-f3i-/firmy-trhy.asp?c=A120321_123246_firmy-trhy_ogo

7 11. 3. 2012 Daňová správa loni vybrala na daních 558 mld. Kč, meziročně více <http://www.finance.cz/zpravy/finance/345617-danova-sprava-loni-vybrala-na-danich-558-mld-kc-mezirocne-vice/>

rupci, ať již za účelem získávání dalších zakázek, nebo pro ovlivňování politické a správní sféry ve svůj prospěch.

Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR uvádí ve svém materiálu: „Jsou ještě jiné prorůstové zdroje české ekonomiky, jako je zábrana úniku do daňových rájů, jejichž daňové systémy lze podle rozhodnutí kasačního řízení před velkou porotou Soudního dvora EU 15. 11. 2011 označit za státní pomoc, nepovolenou právem EU, a omezit ji protipatřeními v rámci WTO; významná část prostředků se získá po zavedení daně z finančních transakcí, která po úpravě v Evropském parlamentu zřejmě zaváže i ČR.“⁸

Řešení

Omezit daňové úniky přes daňové ráje lze především zlepšením práce finančních úřadů. K tomu je zapotřebí jejich rozšíření, aby stihaly prověřovat daňová přiznání středních a velkých právnických osob. Především obchody s jejich zahraničními odbočkami (dodržování pravidel v oblasti převodních cen). Vnitropodnikové obchody tvoří dnes většinu obchodů a právě na falešně deklarovaných převodních cenách vznikají největší úniky. Práce daňových úřadů ve Spojených státech, Německu či Francii ukazuje, že to možné je. Státy se slabou státní správou a/nebo zkorumpovanou politikou mají ovšem situaci těžší.

Proti vyhýbání se daním přes daňové ráje a off-shorová centra se dá zakročit hůře. Vyžaduje to silnou podporu domácí vlády a spolupráci států na mezinárodní úrovni. Součástí řešení musí nezbytně být i sjednocení výše daňového základu a daňové sazby alespoň na úrovni EU. Zavedení

srážkové daně na transakce s firmami sídlícími v daňových rájích, jak to navrhuje vláda, je krok správným směrem, ale míří více na menší aktéry a povede spíše k omezení tohoto typu transakcí a přesunu „daňové optimalizace“ jiným směrem.

Bohužel, strany současné vládní koalice jsou podporovány právě lidmi, kteří se placení daní vyhýbají. Vzhledem k tomu, že mnozí z nich ovládají i důležitá média, není divu, že se o tomto problému ani veřejně nemluví.

⁸ Příloha k návrhům a opatřením KZPS ČR v oblasti EF směřujících k zabezpečení obnovy ekonomického růstu a vyšší zaměstnanosti. Praha 24. 7. 2012.

Nerovnost pohlaví přetrvává, Česko je na úrovni Botswany a Kyrgyzstánu

Organizace Social Watch vydala u příležitosti oslav Mezinárodního dne žen aktuální výpočty indexu genderové spravedlnosti. Ten porovnává relativní postavení žen v oblastech vzdělání, socioekonomických podmínek i podílu na moci ve 154 zemích světa. Česko se pohybuje v evropském průměru s hodnotou indexu 73 bodů a dosahuje podobné úrovně jako Botswana, Kyrgyzstán nebo Slovensko.

U příležitosti oslav Mezinárodního dne žen vydal Social Watch aktuální výpočty Indexu genderové spravedlnosti (Gender Equity Index), který byl pro rok 2012 sestaven pro 154 států. Index je postaven na porovnání relativní pozice žen ve vztahu k mužům v oblasti vzdělání (gramotnost a začlenění žen do primárního, sekundárního a terciálního vzdělání), socioekonomického postavení žen ve společnosti (míra ekonomické aktivity žen a rozdíl v příjmech mužů a žen) a jejich podílu na moci a společenském vlivu (míra zastoupení žen v politických orgánech a řídicích pozicích). Index je vyjádřen na škále 0 až 100, kde 100 vyjadřuje neexistenci rozdílů na základě pohlaví, nicméně nehodnotí celkovou míru vzdělanosti, ekonomické úrovně či politické participace. Simultánní posouzení těchto tří oblastí pak ukazuje, že progres v oblasti postavení žen ve společnosti přímo nesouvisí s ekonomickým vývojem v konkrétní zemi.

Aktuální index genderové spravedlnosti (IGS) pro Českou republiku dosahuje hodnoty 73 bodů, což je evropský průměr. Stejnou hodnotu IGS dosáhlo Slovensko, Maďarsko, mimo Evropu Botswana, Kyrgyzstán a Paraguay. Zatímco Rakousko má IGS jen o bod vyšší, z našich sousedů nás

již Polsko (76) a Německo (80) v prosazování genderové spravedlnosti předbíhají zásadněji. Nejvyšší hodnotu IGS dosahují severské země: Norsko (89), Finsko (88), Island, Švédsko (oba 87) a Dánsko (84). Z evropských zemí je Česká republika daleko i například za Španělskem (81) či pobaltskými státy, Francií a Namibií (všechny 77). Českou republiku ovšem předstihlo také Mongolsko (81) nebo Jihoafrická republika (79). Hodnoty Indexu genderové spravedlnosti jednotlivých zemí jsou uveřejněny na stránkách www.socialwatch.org.

Index genderové spravedlnosti České republiky zaznamenal drobný nárůst v porovnání s rokem 2009, kdy dosáhl pouze 68 bodů. I přesto Česká republika dosahuje genderové spravedlnosti pouze v oblasti vzdělávání (100 bodů). Neuspokojivá situace zůstává jak v oblasti socioekonomické spravedlnosti (74 bodů), tak v oblasti podílu žen na moci a rozhodování (46). Mírný nárůst hodnoty indikátoru v oblasti podílu žen na moci a rozhodování v porovnání s rokem 2009 lze podle Marcely Adamusové z organizace Fórum 50 % vysvětlit vyšším počtem žen v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. „Toho bylo ale bylo

dosaženo ad hoc pomocí preferenčních hlasů samotných voliček a voličů, nikoli změnou dlouhodobého postoje hlavních politických stran v ČR k otázce vyrovnaného zastoupení žen a mužů v politickém rozhodování. Účast žen na rozhodování v politice i ekonomice je v České republice stále nízká,“ dodává Adamusová. Celková hodnota indikátoru se zvedla také díky mírnému zlepšení v oblasti socioekonomického postavení žen v porovnání s muži. V důsledku ekonomické krize ovšem došlo ke zhoršení socioekonomického postavení některých skupin obyvatelstva (jak mužů, tak žen), celkové skóre tudíž svědčí spíše o snížení mezery mezi muži a ženami v důsledku zhoršení situace mužů.

Sledování vývoje v oblasti postavení žen je jednou z klíčových aktivit koalice Social Watch.

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Síť Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostacích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 a hlavními tématy, na která se zaměřuje, jsou:

- Chudoba a sociální práva
- Rozvojová spolupráce
- Genderová spravedlnost
- Životní prostředí
- Migranti a menšiny

Chudoba, sociální práva a rozvojová spolupráce

Chudoba, především ve svých extrémních formách, je základní překážkou důstojného života a rozvoje jednotlivce, rodin i komunit. Boj proti chudobě na mezinárodní úrovni odsouhlasily všechny rozvinuté státy již v roce 1971 v OSN, kdy se také bohaté země, včetně té naší, zavázaly navýšit prostředky na rozvojovou spolupráci na 0,7 % HDP. To se dosud podařilo jen pěti zemím. V roce 2000 na Summitu tisíciletí se opět všechny země rozhodly přijmout tzv. Miléniovou deklaraci a Rozvojové cíle tisíciletí, které měly nejhorší formy chudoby odstranit do roku 2015. Ani to se nepodařilo. Koalice Social Watch monitoruje naplňování mezinárodních závazků a požaduje po vládách, aby plnily své sliby. Chudoba Jihu sice dává lidem na Severu laciné zboží a suroviny, není ovšem možné stavět rozvoj jedněch na úkor druhých. Není to morální a není to ani praktické. Bezpráví, které podporujeme na jednom konci světa, nakonec zasáhne i nás.

To můžeme vidět i na rostoucí strukturální chudobě v nejbohatších zemích, mezi něž také patříme. Odchod firem do zemí, v nichž nemusí brát ohled na práva zaměstnanců, vede k tomu, že mizí pracovní místa a roste nezaměstnanost. Vládami tolerované odlivy kapitálu do daňových rájů přes fiktivní sídla firem působí, že státy nemají dostatek prostředků na zajištění základních

potřeb, a tak redukuje sociální zajištění nezaměstnaných a postižených, náklady na školství a zdravotnictví přenášejí ve stále větší míře na rodiče a pacienty. Social Watch požaduje, aby práva bank, firem a nadnárodních korporací nestála nad demokratickými právy občanů. Jen tak je možné zahájit boj s chudobou a lidem zajistit jejich práva a důstojnost.

Genderová spravedlnost

Genderové struktury se v současných společnostech spolupodílejí na reprodukci a utváření nových sociálních nerovností jak na lokální, tak na globální rovině. Jedním z hlavních pilířů práce sítě Social Watch je sledování dodržování mezinárodních závazků genderové rovnosti především v souvislosti se sociální spravedlností a dodržováním sociálních práv žen všude na světě. Social Watch každoročně publikuje Index genderové spravedlnosti (Gender Equity Index), který klasifikuje a řadí země podle tří základních ukazatelů genderové nerovnosti: vzdělání, socio-ekonomického postavení a podílu na moci.

Životní prostředí

Dle výsledků výzkumů konaných pod záštitou generálního tajemníka OSN Millennium Ecosystem Assessment lidská společnost za posledních 50 letů ovlivnila ekosystémy na Zemi ve větším měřítku než v jakémkoli jiném období dějin lidské civilizace. Poškozeno je na 60 % hodnocených globálních služeb ekosystémů, což mj. vytváří překážku pro redukcii chudoby, zlepšení potravinové bezpečnosti a zlepšení zdravotního stavu lidské populace. Využíváním ekosystémů zbohatla bohatší část světa, chudí obyvatelé planety ale v důsledku poškození ekosystémů (rozšiřování pouští, nedostatek potravy, ohrožení

zdraví apod.) ještě více zchudli. Ničení ekosystémů stojí i za řadou bezpečnostních rizik a hrozeb konfliktů o zdroje.

Migranti a menšiny

V oblasti migrace je možné vysledovat v České republice jistý posun, dochází k nárůstu cizinců a cizinek, kteří se zde chtějí dlouhodobě usadit, na což je Česká republika nucena reagovat. I přesto koalice Social Watch upozorňuje na nerovné postavení přichozích v české společnosti, například v přístupu cizinců/nek z třetích zemí ke zdravotnímu pojištění. Přetrvávající je i nerovné postavení v pracovní sféře. Každá další novelizace cizineckého a azylového zákona směřuje k větší restrikci a tuto nerovnou situaci ještě zhoršují.

Členy české koalice Social Watch jsou: Ekumenická akademie Praha, Gender Studies, Fórum 50 %, Trast pro ekonomiku a společnost, NESEHNUTÍ, Masarykova demokratická akademie, Eurosolar.

Další informace a publikace ke stažení naleznete na: www.socialwatch.cz, www.ekumakad.cz/cz/projekty/social-watch a www.socialwatch.org
Staňte se přáteli české koalice Social Watch na facebooku!

